

ภาค 3

คำสันทัดแทน

บทที่ 1

บททั่วไปเรื่องค่าสินไหมทดแทน

ค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้องได้ อาจมีที่มาจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากกฎหมายละเมิด เช่น ค่าสินไหมทดแทนกรณีผิดสัญญา ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัย ตามกฎหมายลักษณะหนี้ กฎหมายแรงงาน เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะค่าสินไหมทดแทนคดีละเมิดเท่านั้น ดังได้กล่าวแล้วว่า การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเสมือนหนึ่งว่ามิได้มีการละเมิดเกิดขึ้นเลย ซึ่งถือว่าเป็นหลักสากลที่หลายประเทศยังถืออยู่ในปัจจุบัน

จุดเริ่มต้นของการเรียกค่าเสียหายทางละเมิด แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มซีวิลลอว์ (Civil Law) และกลุ่มคอมมอนลอว์ (Common Law)⁶⁹

กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การเรียกค่าเสียหายมีจุดกำเนิดมาจากประมวลกฎหมายแพ่งของโรมัน(Corpus juris civilis) ซึ่งใช้ทฤษฎีว่าด้วยหนี้ (Theory of obligations) บัญญัติให้ละเมิดเป็นหนี้หนึ่งซึ่งต้องมีการชดใช้กัน เพื่อทดแทนความเสียหายและให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด

กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมาย Common law การเรียกค่าเสียหายจะใช้ในเฉพาะเรื่องเฉพาะคดีเท่านั้น โดยจุดเริ่มต้นของการเรียกค่าเสียหายมีที่มาจากคำอธิบายเรียกเฉพาะคดี ซึ่งรวมทั้งหมายเรียกคดีละเมิด (Writ of trespass) ด้วย แต่ความคิดของกลุ่มประเทศนี้มีได้ถือว่าการละเมิดเป็นประเภทแห่งหนี้ หากแต่ถือว่าเป็นความผิดอันควรจะได้รับการลงโทษ ดังนั้นค่าเสียหายจึงมักจะถูกกำหนดโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

อย่างไรก็ดี ปรากฏว่าในทางปฏิบัติแล้ว ทั้งสองกลุ่มต่างก็พยายามที่จะทำให้การกำหนดค่าเสียหายเป็นไปโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายให้มากที่สุด ส่วนการที่จะกำหนดโทษหรือค่าเสียหายอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษหรือปลอบขวัญผู้เสียหายก็จะเป็นเรื่องแล้วแต่คดีไปอีกเรื่องหนึ่ง

⁶⁹ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด" ราชสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (2526) : 36.

ค่าเสียหายจึงมีจุดเริ่มต้นมาจากความเสียหายเป็นพื้นฐาน โดยถือเป็นหลักสากลว่า เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นก็ต้องมีการชดใช้ค่าเสียหายเพื่อทดแทนนั้น ๆ และเนื่องจากว่าค่าเสียหายจะมีการชดใช้แตกต่างกันแล้วแต่กรณี การเรียกค่าเสียหายจึงอาจแบ่งได้เป็นหลายประเภท นักกฎหมายหลายท่านพยายามแยกประเภทของค่าเสียหายให้เห็นความแตกต่าง อาทิเช่น

1. ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory damages) เป็นค่าเสียหายที่กลุ่มประเทศ Civil law (รวมทั้งประเทศไทย) ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหาย มุ่งหมายให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ และให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงมากที่สุด วิธีการที่จะช่วยได้ก็คือให้ผู้ละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ค่าเสียหายแบบนี้กลุ่มประเทศ Common law ก็นำไปใช้บ้างเหมือนกัน แต่เป็นการใช้ในลักษณะค่าเสียหายผสมการลงโทษด้วย
2. ค่าเสียหายแบบเป็นโทษ (Punitive damages) หรือแบบแก้แค้น (Vindictive damages) เป็นค่าเสียหายที่กลุ่มประเทศ Common law ใช้โดยเฉพาะ เพราะถือว่าการกระทำละเมิดเป็นความผิดสมควรได้รับการลงโทษให้เจ็บปวด และยังควรต้องมีหน้าที่ในการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายด้วย ซึ่งมีผลให้ค่าเสียหายในลักษณะเช่นนี้สูงกว่าความเสียหายที่แท้จริง และฝ่ายโจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงจำนวนของความเสียหายที่ตนได้รับเพราะศาลจะเป็นผู้กำหนดเอง ค่าเสียหายแบบนี้เห็นได้ว่าขัดกับหลักทั่วไปของกฎหมายละเมิดที่มุ่งเพียงเยียวยาความเสียหายเท่านั้นมิใช่มุ่งลงโทษผู้กระทำละเมิดอย่างใดก็ดี นักกฎหมายบางท่าน⁷⁰ เห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ซึ่งให้อำนาจศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความร้ายแรงแห่งละเมิดนั้น พอดีจะเป็นแนวทางซึ่งได้ว่าเป็นการให้อำนาจศาลในการลงโทษผู้กระทำละเมิดได้ด้วยซึ่งในทางปฏิบัติแล้วศาลจะกำหนดโทษในทำนองนั้นน้อยมาก
3. ค่าเสียหายตามความเสียหาย (Substantive damages) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นตามความเสียหายที่ได้รับจริง ๆ ซึ่งอาจเปรียบเทียบความเสียหายแบบนี้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 440 ในส่วนของการชดใช้ราคาทรัพย์สินที่เสื่อมราคาลงเพราะการถูกกระทำละเมิดได้

⁷⁰ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, "ค่าเสียหายอันเป็นโทษในคดีละเมิด," หน้า 159.

4. ค่าเสียหายแบบปลอมขวัญ (Nominal damages) บางท่านเรียกค่าเสียหายแบบนี้ว่าเป็นค่าเสียหายแต่เพียงในนาม ค่าเสียหายนี้จะมีจำนวนเล็กน้อยและใช้เฉพาะคดีที่พิสูจน์ในทางศาลไม่ชัดว่าโจทก์ได้รับความเสียหาย แต่การกระทำของจำเลยนั้นโดยพฤติการณ์แล้วเห็นว่าจะต้องรับผิดชอบ ศาลก็มักจะกำหนดค่าเสียหายเช่นนี้ให้เป็นการปลอมขวัญโจทก์ ซึ่งทางประเทศกลุ่ม Civil law มักจะไม่กำหนดค่าเสียหายเช่นนี้ให้
5. ค่าเสียหายแบบสมน้ำหน้าโจทก์ (Contemptuous damages) เป็นค่าเสียหายจำนวนเล็กน้อยเช่นกัน แต่ต่างกับค่าเสียหายแบบปลอมขวัญ เพราะว่าแม้คดีนั้นโจทก์อาจจะสามารถสืบแสดงความเสียหายให้ศาลเห็นได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าพฤติกรรมบางอย่างของโจทก์นั้นน่าจะเป็นการสมควรที่โจทก์ควรจะต้องรับผลของความเสียหายนั้นด้วย ศาลก็จะกำหนดค่าเสียหายแบบนี้ให้ ศาลในประเทศกลุ่ม Common law มักจะใช้หลักนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการมิได้เคร่งครัดในแง่ของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย
อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่าค่าเสียหายแบบนี้แตกต่างกับ “การลดปริมาณความเสียหาย (Mitigation of damages)” ซึ่งเป็นกรณีที่เทียบเคียงได้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 442 ประกอบ 223 วรรคแรก เรื่องผู้เสียหายมีส่วนผิดอยู่ด้วยในผลของความเสียหายนั้นซึ่งมีหลักว่า การกำหนดค่าเสียหายจะพิจารณาว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงใด
6. ค่าเสียหายแบบเป็นการซ้ำเติม (Aggravated damages) มิใช่เป็นค่าเสียหายที่เป็นการลงโทษ และก็มีใช้ค่าเสียหายที่เป็นการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง เพราะผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเพิ่มขึ้นจากความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากศาลเห็นว่าการกระทำความผิดนั้น ๆ มีลักษณะที่รุนแรงหรือมีการกระทำหลายกรรมซ้อนหรือต่อเนื่องกันมา จึงควรต้องชดใช้ค่าเสียหายให้มากขึ้นตามความร้ายแรงของละเมิด

อนึ่ง เนื่องจากค่าเสียหายมีจุดเริ่มต้นมาจากความเสียหาย นักกฎหมายส่วนใหญ่จึงมักแยกประเภทของค่าความเสียหายออกตาม ‘ความเสียหาย’ โดยแบ่งออกเป็นค่าความเสียหายที่แท้จริง (Actual damages or special damages) และค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General damages)

ค่าเสียหายที่แท้จริง เป็นค่าเสียหายซึ่งมีสาเหตุมาจากความเสียหายต่อสิทธิในทรัพย์สินหรือความเสียหายเชิงวัตถุ (Material damages) ซึ่งค่าเสียหายนี้จะสามารถกำหนดออกมาได้ว่าเป็นจำนวนเงินเท่าใด เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ ค่าขาดรายได้ เป็นต้น

ค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General damages) เป็นค่าเสียหายที่ต้องมีการสันนิษฐานขึ้นว่าควรจะเป็นจำนวนเท่าใด เพราะผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ชัด เนื่องจากว่าเป็นความเสียหายต่อสิทธินอกทรัพย์สินหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความเสียหายทางศีลธรรม (Moral damages) กฎหมายไทยและเยอรมันเรียกว่าความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน (Non-pecuniary loss) แต่ทางปฏิบัติไทยตีความขอบข่ายความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินในวงแคบ

สำหรับประเทศไทย การเรียกค่าเสียหายเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดให้เรียกได้เท่านั้น ความเสียหายอื่นนอกเหนือกว่านั้นย่อมไม่อาจเรียกร้องได้ ทั้งนี้เพราะการตีความตามกฎหมายต้องตีความตามตัวอักษร (ไทย) นั่นเอง

● **ค่าสินไหมทดแทนที่กฎหมายให้เรียกร้องได้ มีอยู่ 6 ประเภทคือ**

- 1 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ทรัพย์สิน (มาตรา 438 วรรคสอง)
- 2 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ชีวิต (มาตรา 443 และ 445)
- 3 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย (มาตรา 444 ถึง 446)
- 4 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่เสรีภาพ (มาตรา 445 และ 446)
- 5 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ชื่อเสียง (มาตรา 447)
- 6 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่สิทธิอื่นๆ (มาตรา 438)

ความเสียหายในแต่ละประเภทก็จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเฉพาะเรื่องที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เท่านั้น ดังตาราง

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

เสียหายต่อทรัพย์สิน	เสียหายต่อชีวิต	เสียหายต่อร่างกายอนามัย	เสียหายต่อเสรีภาพ	เสียหายต่อชื่อเสียง
1. คินทรัพย์ 2. ใช้ราคาแทนการคืนทรัพย์สิน	1. ค่าปลงศพ 2. ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นเกี่ยวเนื่องกับการปลงศพ 3. ค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย 4. ค่าขาดประโยชน์ที่หากได้ก่อนตาย 5. ค่าขาดไร้อุปการะ 6. ค่าชดเชยขาดการงาน	1. ค่าใช้จ่ายอันต้องเสียไป 2. ค่าขาดประโยชน์ที่หากหาได้ระหว่างเจ็บป่วย 3. ค่าเสียความสามารถประกอบกิจการงาน 4. ค่าชดเชยขาดการงาน 5. ค่าความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน	1. ค่าชดเชยขาดการงาน 2. ค่าความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน	1. ค่าเสียหาย 2. ให้จัดการให้ชื่อเสียงกลับคืนดังเดิม 3. ทั้งข้อ 1 และ 2

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้นให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดอันได้เกิดขึ้นนั้นด้วย”

The court shall determine the manner and the extent of compensation according to the circumstances and the gravity of the wrongful act.

Compensation may include restitution of the property of which the injured person has been wrongfully deprived or its value as well as damages to be granted for injury caused.

มาตรา 438 เป็นหลักทั่วไปของการเรียกค่าสินไหมทดแทน ซึ่งเป็นบทที่ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน โดยให้วินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ดังนั้นเมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยกระทำละเมิดต่อโจทก์ แม้ถึงว่าโจทก์จะนำสืบถึงเรื่องค่าเสียหายไม่ได้แน่นอน ศาลก็ยังมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ได้ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

ขอให้สังเกตว่า คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” มีความหมายที่แตกต่างจากคำว่า “ค่าเสียหาย” เพราะมาตรา 438 วรรคสองใช้คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่...รวมทั้งค่าเสียหาย...” ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนจึงมีความหมายกว้างกว่าค่าเสียหาย โดยเฉพาะในมาตรา 438 ก็เป็นเพียงตัวอย่างของค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น (จากคำว่า may include) ศาลอาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นอย่างอื่นอีกก็ได้ เช่น สั่งระงับความเสียหายให้ขับไล่ผู้บุกรุก (ฎีกาที่ 74/2495) ให้เพิกถอนการโอนทรัพย์สิน (ฎีกาที่ 74/2495) ให้ถอนชื่อบริษัทที่เปลี่ยนชื่อบริษัทโจทก์ (ฎีกาที่ 64/2501) ให้เปิดทางให้จำเลยใช้ตามปกติ (ฎีกาที่ 1312/2480)

คำว่า “สถานใด” ในมาตรา 438 วรรคแรกมีความหมายว่าโดยวิธีการอย่างไร เช่น จะให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยการคืนทรัพย์สิน หรือให้ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือเรียกค่าเสียหายไป 100,000 บาท หรือ 100 บาท ก็ได้

ฎ. 317/2476 วินิจฉัยว่า การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดตามมาตรา 438 อยู่ในดุลพินิจของศาล แต่ถึงแม้กฎหมายจะให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจก็ตาม ศาลก็ต้องใช้ดุลพินิจในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ คือในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้น

- 1 ศาลจะต้องพิจารณาเหตุปัจจัยแห่งละเมิด และ
- 2 ความร้ายแรงแห่งละเมิด

“พฤติการณ์แห่งละเมิด” หมายถึงสิ่งแวดล้อมสถานการณ์ต่างๆ เช่น ฐานะทางส่วนตัวทางสังคม ฐานะทางการเงิน เป็นต้น ศาลจะนำพฤติการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ มาคํานึงเพื่อประกอบการวินิจฉัยว่าจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมากน้อยเพียงใด

ความร้ายแรงแห่งละเมิด เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการที่ศาลจะพิจารณาว่าจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนอย่างไร ความร้ายแรงแห่งละเมิดนั้น หมายความว่า การจะทำละเมิดที่เกิดขึ้นร้ายแรงมากหรือร้ายแรงน้อย การกระทำของจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เพราะการกระทำละเมิดมีสองอย่างคือ จงใจกับประมาทเลินเล่อ ถ้าเป็นการกระทำโดยจงใจศาลมักกำหนดค่าสินไหมทดแทนมากกว่า

อย่างไรก็ตาม การที่ศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ นั้น ศาลจะต้องพิจารณาว่าค่าเสียหายที่ผู้เสียหายเรียกร้องมานั้นเป็นค่าเสียหายอันเป็นผลโดยตรงจากการทำละเมิดหรือไม่ เพราะในบางกรณีเมื่อมีการทำละเมิดเกิดขึ้น อาจมีความเสียหายเกิดขึ้นหลายอย่างบางอย่างอาจเป็นความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นโดยตรงจากการทำละเมิดและศาลบังคับใช้ให้ แต่บางอย่างอาจจะเป็นความเสียหายที่ไกลกว่าเหตุ ศาลก็จะไม่บังคับให้

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎ. 2680/2528 จำเลยเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของโจทก์ เพื่อต้องการขายสินค้าอย่างเดียวกันให้มาก โจทก์จึงได้ฟ้องว่าจำเลยกระทำละเมิดและเรียกค่าเสียหาย 2 ประการ

1. โจทก์อ้างว่าการที่จำเลยเอาเครื่องหมายการค้าของจำเลยไปใช้ ก่อให้เกิดการสับสนกับประชาชนผู้ใช้สินค้า เป็นเหตุให้ผู้เสียหาย ต้องประกาศทางหนังสือพิมพ์ เพื่อชี้แจงให้ประชาชนทราบ เสียค่าใช้จ่ายไป 150,000 บาท

2. ก่อนที่จำเลยผู้กระทำละเมิดจะถูกจับกุม ผู้เสียหายได้เสียค่าใช้จ่ายเพื่อจ้างนักสืบจนทราบว่าจำเลยเป็นผู้กระทำ เสียค่าจ้างนักสืบ 10,000 บาท

ศาลวินิจฉัยว่าให้จำเลยรับผิดชอบในค่าประกาศหนังสือพิมพ์ 150,000 บาท โดยถือว่าความเสียหายนี้เป็นผลโดยตรงจากการทำละเมิด ส่วนค่าจ้างนักสืบ 10,000 บาท เป็นค่าเสียหายที่ไกลกว่าเหตุ จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ

ฎ. 3184/2529 โจทก์ที่ 1 ได้รับความเสียหายจากการทำละเมิดของฝ่ายจำเลย เป็นเหตุให้โจทก์ที่ 1 มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าขาดประโยชน์จากการใช้รถยนต์ระหว่างซ่อมแล้ว การที่โจทก์จะนำรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคลซึ่งต้องห้ามตามกฎหมายมิให้ใช้รับจ้างบรรทุกสินค้าของผู้อื่นไปรับจ้างโดยผิดกฎหมายหรือไม่ เป็นคนละเรื่องกับการทำละเมิด ไม่ทำให้จำเลยพ้นจากความรับผิดชอบที่จะต้องใช้จ่ายค่าเสียหายในส่วนนี้ให้โจทก์

ฎ. 368/2530 โจทก์มีอาชีพขับรถสองแถววิ่งรับจ้างบรรทุกคนโดยสารและบรรทุกผลิตผลทางการเกษตร โดยปกติโจทก์มีรายได้เฉลี่ย 1,000 บาทต่อวัน วันเกิดเหตุจำเลยขูดคูในทางภาระจำยอม การที่จำเลยขูดคูในทางภาระจำยอมนั้น ทำให้รถยนต์สองแถวของโจทก์เข้าออกไม่ได้ต้องจอดอยู่ในที่โจทก์ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำละเมิดเรียกค่าเสียหายที่ต้องขาดรายได้ โดยโจทก์อ้างว่าขูดคูค่าขาดรายได้เฉลี่ยวันละ 500 บาทต่อวัน

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การกระทำของจำเลยเป็นละเมิดโจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายที่ต้องขาดรายได้วันละ 500 บาทได้ เพราะเป็นค่าเสียหายอันจะพึงบังคับใช้ต่อความเสียหายใด ๆ ที่ก่อให้เกิดขึ้นตามความหมายในมาตรา 438 วรรคสอง เป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดของจำเลย โจทก์จึงเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

สุภาษิตกฎหมาย

VIR ET UXOR CONSENTUR IN LEGE UNA PERSONA

สามีภรรยาเป็นบุคคลเดียวกัน ในกฎหมาย